

Bere buruaz uste handia duen horietako batez zera dio nere lagun oñatiar batek: *Egunkaria*-ren edo ikastolen kasuan bezala egingo balitz eta pertsona hori Hawaiien betiereko enbaxadore izendatzeko jendartean diru-bilketa egingo balitz, berak gustora jarriko lukeela dirua.

Ez litzateke neurri txarra, lasaiago eta bihotzerre gutxiago izanik biziko ginateke eta.

Alabaina, beste nere lagun batek, transatlantikoa bete bidali beharko genukeela azpimarratzen du. Ai, ene jainkoa!

XABIER KINTANA

EUSKALTZAINDIAREN ETA EUSKO IKASKUNTZAREN 75. URTEURRENA

Aurten bi urteurren ospatu dira, Eusko Ikaskuntzarena eta beronen kume izan zen Euskaltzaindiarena; biak, beraz, elkarrekin lotuak. Biek izan dute, gainera, beren ospalekua herri eta toki berean, Oñatiko unibertsitatean.

Atzean oso bide luzea duten erakundeak, oro har, herdoil-kutsuz agertu ohi dira gaurko gizartean, behialako esperantisten edo filantropoen elkarteen antzera adiskide urtesuen eta apezten biltoki nostalgiko gisa. Ezin uka, noski, arrisku hori ere hemen aipatzen ditudan erakunde hauen gain izan denik, frankismopeko urte ilunen eraginez areagotua. Bata eta bestea gure Herriak unibertsitaterik eta kultur administrazio propiorik ez zuen garaian sortu ziren, eta ordutik hona beren lana egin dute. Orain, unibertsitateak eta Euskal Gobernuak beren eskuetan arlo horiek hartu dituztenean, zeinek bere urteurrenean, lehenago izandakoaren oroimen eta ospakizun hutsetan gelditu barik, aurreko lan-bideari jarraituz, gure gizartearen gaurko eta biharko premiei begira planteatu dituzte beren zereginak, Euskal Herriak berengandik nahi eta espero dutena bideratzeko asmoz.

Alde horretatik, Eusko Ikaskuntzak bere bidea unibertsitate-munduarekin loturik dakusa, ikerkuntzarekin batipat,

Europak eta munduak egiten digun erronkari duintasunez erantzun nahian: ikerkuntza bultzatu eta ikertzaileak sortzeko, alegia. Asmo eder eta eguneratu horietan, noski, aparteko zerikusia izan du erakundearen oraingo zuzendariak, Gregorio Monrealek unibertsitate-munduari ongi josiak.

Tamala da, ordea, aurrerapen-helburu hauetan Eusko Ikaskuntzak Damoklesen betiko ezpata berdugarria oraino gaitetik zintzilik edukitzea: finantzaketarena, hain zuzen. Eta a re tamalgarriagoa oraino, bere zuzendaritzak behin eta berriro elkarriketarako ahaleginak egin arren. Euskal Herrian dugun zientzi elkarte gorena gure kultur administrazioak hain miopia eta alderdikeria nabariaz trataturik ikustea, behar dituen baliabideak behin eta berriro ukatuz.

Ez da gauza bera gertatzen, zorionez, Euskaltzaindiarekin, bere onerak, lau diputazioekin eta euskal gobernuarekin egindako akordioari esker, finantzabidea behintzat seguruago dauka eta.

Euskararen Akademiak bere diamantezko ezteiak ospatzeko, batasunaren arazoari trinkoki heldu nahi izan dio, orain arteko erabaki-gomendioak berrikusi eta urrats berriak emateko asmoz (fonetikaren batasuna, exonomastika, hitanozko aditz-formak...). Euskaltzaindia ongi konturatu da bere zeregina ezin muga daitekeela euskararen barne-ikerketara soilen, eta gure gizarteak (idazleek, irakaskuntzak, administrazioak, komunikabideek) dituen premia konkretuei erantzun beharra ere baduela.

Azken urteotan hizkuntzaren finkatze-lanetan argialetxeek nolabait Akademiari aurrea hartua baldin badiote ere —geografi eta pertsona-izendegian adibidez— Euskaltzaindiak berehala ulertu du ezin iraun zezakeela lo, eta laster asko jarri ditu ibilian bere giza baliabideak. Bere inguruko gizartearen egiazko premiak hobeki ezagutzeko gogoaz, bestalde, idazle eta irakasleekiko kontsulta eta partaidetza-sistema bultzatu nahi duela ere ematen du.

Unibertsitatea ere hor dago, eta gaur egun gero eta gehiago dira, euskaltzainburuarekin berarekin hasita, mundu horretan mugitzen diren euskaltzainak. Horko laguntza, kezka, nahiak eta emaitzak ere kontuan hartu beharko.

Urteurrunk, beraz, loratsu bezain fruitukor gerta daitezke.

PENTSAERAREN KLASIKOAK

Ideia onuragarri gehienak, zentzu komunak sortuak direnez gero, askotan ez dira oso originalak izaten, eta, azken buruan, lanaren kume gisa azaltzen zaizkigu. Horrelako bat izan zen Pedro Migel Etxenikek duela urtebete inguru mamitu zuena: beste herri eta hizkuntzetako pentsalari gorenen lanak euskarara itzultzea.

Asmo horrek, gutxienez, bi helburu nagusiok zeuzkan. Alde batetik, gure hizkuntza oinarritzko bibliografia internazionalaz hornitzea, euskaldunok geure hizkuntzan atzerriko klasi-koen lanak irakurri ahal izateko, horrela inguruko erdaren kultur morrontzapetik irtenez.

Bestalde, bistan da itzultze-lanak hizkuntza bera gaitu eta egokieraztea dakarrela, gure mintzaira orain arte gutxitan erabili den arlootan trebatuz. Horrela, pixkanaka, sintaxia, lexi-koa eta hizkuntzaren ahalbideak garatuz eta aberastuz joaten dira, testua moldatu eta euskararen adierazkortasuna fin-tzeko.

Bada, noski, hirugarren helburu bat, aurrekoei dariena: hizkuntzaren prestigioa goratzea, larreko hizkuntza zaharra kaletartu eta nazioartekotuz: oro-mintzo, orotarako hizkuntza lortzea alegia.

Eta hori guztiori erdiesten ari gara, pausoz pauso, BBV Fundazioaren, Euskal Autonomi Elkarteko Aurrezki-Kutxen, Euskal Herriko Unibertsitatearen eta Deustuko Unibertsitatearen elkarrekiko ekimenari esker.

Lan nekeza, bai giza eta bai ekonomi baliabidetan, eta kultur arlotik gero eta urrunago dagoen axalezko gizartearen itxurazko interes eta arduetatik nolabait at dagoena. Gerora baina, horrek gau iluneko lan ixilaren ondoren, egunsentian bere balioa azalduko digu. Horrela Montaigne, T. More, Platon, Nietzsche, F. Vitoria, Erasmo, Berkeley, Camus, Rousseau, Freud, Unamuno, Leibnitz, Kierkegaard, Keynes edo Hobbes geureago izango ditugu, horiek euskalduntzen ditugun neurrian geu are internazionalago, irekiago eta mundutarrago bilakatuz.

Lehen emaitzak eskuetan ditugu jada. Hasiak egina dirudi, asakatuak eder.

JULIO IGLESIASEN BAHIKETAREN INGURUAN

Aurten izan dugun gertakari politikorik larrienetakoa Julio Iglesias Zamoraren bahiketa izan da, eta horrek, nolabait, gainerako bizitza politiko guztia bigarren mailara zokoratu du. Ez da, noski, ETAk era honetan egindako lehenbiziko ekintza, baina bai, izandako ondorioengatik, seguraski sonatuena.

Alde batetik, langabezia gero eta larriagoa sufritzen duen euskal gizarteak, aurrerapenerako eta indar abertzaleen batasunerako, terrorismoa oztopo nagusi bihurtu dela dakusanak, giza eskubide oinarritzkoenen aurka inolako nazio-askatasunik ezin mami daitekeela gero eta garbiago ulertu duenak, azkenean planto egin du, eta protestan kalera irten da. Berezko irtenaldi horrekin, era, maila eta ideologia guztietako herritarrek «aski da» esan dute, alderdi, buruzagi eta ideologoei kasu egiteke. Eta horrek zer pentsa eman behar die «beren» borroka absurdu bezain kaltegarriarekin oraindik kostatuta ahala kostatuta aurrera segitu nahi dutenei.

Baina irailaren 11ko Donostiako herri-manifestaldiaren parean, kontrapuntuan bezala, bada besterik, bahiketa justifika-xuritzen aritutakoen artean aspaldion nabari den antzutasun politiko eta ideologikoa, hain zuzen. Egoera larri honetan haiengandik disko jadanik marratu eta mila aldiz errepikatua besterik ez dugu aditu. Pertsona errugabe baten giza eskubideen alde, ordea, barbarik ez. Ez, ez zaigu inolako ideia berririk belarriratu, betiko klixet zaharkitu eta modaz paseak salbu. Argudioak zorroztu eta bide berriak urratu beharrean, setakeria irrazionalenak segitu du agintzen gure artean.

Bahiketa amaitu eta gero, gainera, horro rea bere egoerarik lazgarrienean begietaratu zaigu. ETAk eta bere ingurukoek sarritan protestatu dute beren presoei gartzelan emandako tratu txarragatik, eta gehienetan arrazoi osoa izan dutela aitortu beharra dago. Baina horrexegatik, hain zuzen ere, espantu eta haserre handiagoa sortarazi digu, beren haragitan edo beren senide edo lagunaren haragitan presondegietako egoera latza pairatu dutenek Juliori tratu bera ez baizik are okerragoa ematen ikusteak. Besteek egiten dioten bidegabeaz kexatzeko eskubide moral guztia galtzen du besteei horixe berori egiten dienak.

Gonbaraketa guztiak desegokiak dira, baina oraingo hauek a reago. ETAko kideek, kasurik txarreanean, gartzelara joan baino lehen, beti izan dute judizio bat, nola edo halakoa, eta beren defentsarako abokatu bat ere bai, baina Juliori ez zaio aukera hori ere eman. Gartzelan izan direnean, ez dira inoiz lau hilabetetan 1,80 metroko gela estu batean egon. Presoek bisitak izaten dituzte, prentsa hartzeko eta informatuak izateko aukera, eta tratu txarragatik kanpora protestak ateratzeko modua ere bai. Juliori, aldiz, hori guztiori ukatu egin zaio, eta askatasunaren alde omen daudenek egunkariak ere zentsuraturik eman dizkiote, gatibutasunaz fisikoki eta moralki hondaturiko pertsona horri alferreko tortura psikologikoa sadi-koki gehitzeko asmoz... eta hori guztiori, gogoan izan, Espainia-Frantzietako gartzelak apurtu behar direla oihukatzen dutenen txalo artean.

ETAko presoen familiei ez zaie inoiz erreskate-dirurik eskatu, Juliorengari egin zaion bezala, eta ondoren, inork ez du hometan irriz «Gracias Julio» moduko burlarik idatzi... espainolez. Izan, bahiketa bera irrazional, absurdu eta giza eskubide guztien aurkakoa izanda, bere inguruko zirkunstantzia guztiok are biluziago agertzen dute herria salbatu nahi diguten oraingo ekintzaile adoretsuen kalitate moral negargarria.

Soziologo handia izan beharrik ez dago gizartearen erabateko gaitzespena lortzeko bide hoberik ezin hauta litekeela ikusteko. Eta kondena moral hori ikusteko itsu denak, sentiberago izan beharko luke, gutxienez, horrelako ekintzek aber-tzaletasunari, oro har, dakarzkieten deskreditua eta kalte neurrigabeak ulertzeko. Are gehiago azken hauteskundeetan indar espainolistek Euskal Herrian izandako gorakada nabaria begien bistan dugunean.

PSOE-EEren ETA PPren EUSKARAREKIKO ALDAKETA

Uste izatekoa zen. Azkenean PSOE eta PP konturatu egin dira. Hautesleen pastela indar propioen arabera finkoki banaturik dagoenean, hazi beharrak aldamenekoari zatikoa kentzea dakar, nahitaez. Eta orain arte indar abertzaleak pixkanaka indar espainolisten kontura —bigarren eta hirugarren belau-

naldiko etorkinen artean batipat— haziz baldin bazihoazen, oraingoan espainolistek argi ikusi dute ezin mantentzen zezaketela luzarago beren politika antieuskalduna etorkinen seme-alaba bertakotuen botuak eskuratu nahi bazituzten.

Begiak ireki dizkiena, ene iritziz, Mario Onaindia izan da, eta ezin uka horretarako eskubidea eta arrazoa izan duenik. Etsaiari edozein akats egotz diezaiokegu, baina ez tonto izatea. Irtenbidea, bestalde, ez dute zaila izan, abertzaleok erraz jarri diegulako, hain zuzen.

Eta kontua, funtsean, hauxe besterik ez da: abertzale gisa agertzeko ez dela ezer egin behar, abertzale garela esatea salbu. Izan ere, eta euskarari buruz ari naiz, zein da PNV, EA-EuE, HBkoen, batetik, eta, bestetik, PSOE-EE, PP eta UAkoen arteko ezberdintasuna? Eginetan bat ere ez dago: guzti-guztiak erdara hutsean ari dira. Txikitandik euskaraz dakitenean, guzti-guztiak berdintsu ditugu euskaraz analfabeto. Haietako ia inortxo ere ez da nagusitan euskaraz ikasten saiatu. Batek ere ez du behin ere prentsan artikulu bat euskaraz idazten (Erredakzioan itzulia delakoaz ez bada). Haien alderdikideen artean euskal idazle-kopuru berbera egoten da, hots, gutxi, oso gutxi, inor egotekotan. Eta honetaz duda egiten baduzu, irakurle, has zaitetz gure alderdi politikoetako «pertsonalitate kulturalak» kontatzen. Eskuko hatzamarra sobera izanen dituzu.

Diferentzia bakarra, beraz, teorikoa da, hau da, sentimendu ezkutuen barrunbe epel eta lainotsuan ezkututzen den xehe-tasun ukiezina. Abertzaleok euskara eta Euskal Herriaren independentzia maite dugula esan ohi dugu, espainolistak, aldiz, horren alde behin ere agertzen ez diren artean. Orain arte behintzat.

Baina, Etxeparek zioenez, «hitzak ari bira, dugun egina» delakora joanez gero, abertzalismoak ideologia lantzeari utzi diola eta, teoria praktikarekin ezkondu beharrik ez dagoela erakutsi duenetik, abertzale edo, era deskafeinatuaz esanda, baskista izateko, horixe jendaurrean aitortzea besterik ez da behar, eta orain arte egiten genuena bera egiten segitu.

Euskal arlorra hurbildu bezain laster, PSOE-EEk eta PPK garbi ikusi dute PNV, EA-EuE edo HBko jendeak ez duela berek baino euskara gehiago egiten, ez ahoz ez eta izkribuz

ere, eta horiek ez dutela beren militanteen artean euskal kultur arloko askoz pertsona gehiago. Eta, behar izanez gero, betidaniko abertzaleak omen diren batzuk lehendik egin duten bezala, horrelakoak eros daitezkeela, fitxaketa milioidunekin.

Behiala —dinosauroen garaian edo—, abertsaletasuna «beren obretan ezagun» delakoaz neurtzen omen zen, eta alderdi edo talde baten eragin abertzalea bere ideologiari esker bertako kideen artean ereindako ohiturak, jarrerak eta lorturiko uztak justifikatzen zuten. Ideologiak hil direnetik xede hori supermerkatuan egin dugun azken erosketa berdin-berdin bete dezake. Argazki egokiak eta marketing pixka batek gainerakoa egiten du. Pasa eta ikusazue jaun-andreok, maskaraldi honetan guztiak balio du eta!

ANJEL LERTXUNDI

OINARRIKO PROPOSAMENA MILENIORAKO

Liburu aparta jaso dugu oraingoan, bozkario handiz jaso ere... Hitz horiekin hasten da Juan Garzia Garmendiaren *Itzalen itzal* liburuko seigarren kapitulua. Bego esana liburu aparta jaso dugula oraingoan.

Urtea ez omen da ona izan. Baina Durangoko Azoka oraindik ateetan, dagoeneko urteak ekarri dizkigu bi poema-liburu (Felipe Juaristiren *Laino artean zelatari* eta Rikardo Arregiren *Hari hauskorrak*) azpimarratzeko modukoak. Ez da uzta batere txarra. Izen handien proiektzioa eta kalitatea nahastu-zaleek badaukate zer erreparaturik zerrenda trinko horretan.

Garziaren liburua hartu dut komentagai nagusi. Literatura ren itzalen itzalak gai, gaur-gaurkoa da liburuaren planteamendua eta debaterako puntu asko eskaintzen dizkio euskal txozna literarioari.

Garziaren liburua sailkatu nahi, eta hasiera-hasieratik egiten dugu topo eztabaidarako dauzkagun arazoekin. Aski da Garziaren nobela ala ipuin-bilduma den galdetzea, testuko ezaugarrietara eta ezaugarrien analisi literarioraino heldu gabe